

Sprawozdanie z konferencji „Krzyż w procesach przemian centrum symbolicznego społeczeństwa polskiego”

Gdańsk 18-19 kwietnia 2011

W dniach 18-19 kwietnia 2011 roku w gmachu WNS UG odbyła się organizowana przez IFSiD ogólnopolska konferencja naukowa „Krzyż w procesach przemian centrum symbolicznego społeczeństwa polskiego”, której koncepcję i organizację przygotowali Magdalena Gajewska i Piotr Pawliszak. Inicjalną przesłanką, na bazie której rozwinęła się idea konferencji, była obserwacja że Polsce i wielu innych krajach, których porządek społeczny i kulturowy kształtowany był w obrębie cywilizacji chrześcijańskiej, powstają kolejne kontrowersje i konflikty związane z pozycją i użyciem krzyża w sferze publicznej. W wielu zbiorowych i indywidualnych działaniach symbol krzyża wykorzystywany jest w nietradycyjny, nielegitymizowany społecznie sposób, m.in. w protestach politycznych, artystycznych kreacjach oraz w kulturze popularnej. Obserwacja ta skłoniła organizatorów do postawienia pytania o procesy transformacji społecznej i kulturowej, które leżą u podstaw konfliktów symbolicznych, oraz o dynamikę procesów semiotycznych i sprawczości aktorów społecznych. Zakładali oni, że konflikty i użycie symbolu krzyża w życiu społecznym są wydarzeniami, które pozwolą na rekonstrukcję procesów transformacji zbiorowości konstytuowanych przez symboliczne więzi i ukazanie jej podstawowych kierunków i dynamiki.

Wprowadzeniem do obrad, w których wzięło udział 18 referentów, był wykład o kulturowym znaczeniu krzyża, prof. Borisa Uspienskiego, jednego z twórców szkoły Moskiewsko-Tartuskiej. Analizowane przez referenta zagadnienie polisemiczności krzyża, ugruntowanej w głębokich, często nieuświadomianych, zapomnianych czy wypieranych warstwach znaczeń kulturowych, było jednym z tematów wiodących, który przewijał się wielu kolejnych referatach. Ukazywały one, jak w różnych obszarach życia społecznego – literaturze, architekturze, sztukach plastycznych, wizualnej kulturze popularnej – wypracowane wcześniej w kulturze znaczenia krzyża – uprawnione, znaturalizowane, często narzucane oraz dominujące – są przywoływane i rozwijane, przekształcane, a także negowane, kontestowane i brane w nawias.

W tym semiotycznym nurcie zagadnień, a także w kolejnym, nakładającym się nurcie pragmatycznym, podkreślano, że krzyż przez ekspansję i zróżnicowanie znaczenia stał się eks-centriczny. Przestał spajać zbiorowości i wzmocniać kolektywne emocje i poczucie „my”. Raczej zaczął służyć jako narzędzie do budowania różnicy i tożsamości opozycyjnych. Szczególnie podkreślały to referaty analizujące sferę polityki, gdzie krzyż używany jest w wyrażnie instrumentalny sposób. Jedne interpretacje wyrażały tezę, że w społeczeństwie polskim mamy do czynienia z wojnami kulturowymi, gdzie użycie krzyża sygnalizuje odrębne uniwersa znaczeń, w których zakorzeniony jest podział polityczny i światopoglądowy w polskim społeczeństwie, mający także paralele w zróżnicowaniu wielu posttradycyjnych społeczeństw. Inne mówiły o konflikcie, który zakorzeniony jest jednak we współrozumieniu znaczeń. Konflikt ten polega na przekładaniu znaczeniu symbolu, który chociaż różnie rozumiany, to jednak łączy zbiorowość nie tyle we wspólnotę symboliczną, ile w zbiorowość komunikacyjną. Jest to zbiorowość dynamiczna i można mówić tu o specyficznej więzi, dopóki jej uczestnicy chcą się przekonywać, spierać się, a nawet obrażać, a nie przechodzą do ostatecznego wykluczania i izolowania przez symboliczne odczłowieczanie i przemoc.

Organizatorzy pracują nad redakcją książki, która ma zawierać dorobek konferencji.

Piotr Pawliszak